

דף כג.

תוכן ענינים

- א. בענין צריכותא דבן עכו"ם ושפחה.
- ב. בענין אי ש"מ דהולד כשר או ממזר.
- ג. בענין ספק חלוצה.
- ד. בענין היכי אמרינן כאן נאסרה.

ור' יוסי בר יהודה חד בשפחה וחד בעובדת כוכבים

וצריכי.. ואי אשמעינן עובדת כוכבים משום דלא שייכא במצות וכו'.

[א] מבואר דצריכין מקור דבת שפחה אינו אחותך ובת עובדת כוכבים אינה אחותך, והגמ' מפרש דצריכי, וקשה למ"ל צריכותא.

א. בשיעורי ר' דוד פוברסקי זצ"ל (כאן) הקשה איך ס"ד דלא איצטריך קרא בשפחה משום דנילף מעובדת כוכבים, הא בקרא זה דשפחה איכא עוד חידוש דהולד הוא ג"כ עבד לאדון של השפחה כדכתיב האשה וילדה יתהיה לאדוניה, וזה לא מצי למליף מעכו"ם.

ב. ות"י ד"ל דעיקר קרא דהאשה וילדיה אתי לומר דילדה כמותה ולא כמו האב, והא דהוי עבד של האדון הוא ממילא דכיון שהוא עבד כמותה שוב ממילא שייך לאדון דהוי כחמורה שנתעברה דהעובר הוי ממילא לבעלים, ודבר זה דולדה כמותה אפשר ללמוד מעכו"ם. אולם העיר דמדברי הברכ"ש (גיטין ס"י ל"ח) יתכן דמוכח דלא כזה ע"ש בכל דבריו.

אמר רבינא ש"מ בן בתך הבא מן העכו"ם קרוי בנך, לימא קסבר רבינא עכו"ם

ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר [הולד ממזר ג"י התוס'] נהי דממזר לא הוי וכו'.

[ב] פלוגתת הראשונים בהגירסא אי מוכיחין מרבינא דהולד כשר או הולד ממזר.

א. נחלקו רש"י ותוס' בכוונת הגמ' במה הוכיח מרבינא, דרש"י גרס לימא קסבר דהולד כשר, ולפ"ז עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד קראוי בנך דהיינו דהוי ישראל, וגם הוי כשר.

ב. אולם תוס' גרסו להיפוך דמהא דרבינא מוכח דהולד ממזר, והמקור לזה, דמן הדין שיהא ממזר [דהא אין קידושין תופסין בעכו"ם וישראל וכל שאין בהן תפיסת קידושין הולד ממזר], וכל הצד להכשירו לקהל הוא אם ניזל בתר אביו דהוי עכו"ם, ואז יוכל להתגייר ויהא מותר לקהל, וא"כ מהא דרבינא דקרוי בנך מוכח דהוי ישראל ולא עכו"ם ואז הוי ממזר.

ג. ולשיטת רש"י באמת תמוה היכן רואין בדברי רבינא דהולד כשר, הרי רבינא רק אמר דהבן מתייחס אחר אמו הישראלית והוי ישראל, אבל לא דיבר על כשרות ופסלות של הבן, ודלמא ס"ל דהוי ישראל ממזר.

ד. בחידושי ר' נחום (אות רפ"ו) ובשיעורי ר' אלי' ברוך (אות רמ"ו), פ"י עפ"י יסודו של ר' אליעזר יהודה פינקל [בדברי אליעזר] דיסוד חלות ממזרות הוא משום שנולד מאב ואם דלא תפסי בהו קידושין, וכדמובאר בגמ' לקמן (דף ע"ו:) דממזר הוא מלשון 'מום זר' דהיינו דאתי מאב ואם שהן זרים זה לזה.

ה. ועפ"ז חידש ר' נחום דזהו הוספת רבינא [יותר מדברי רשב"ט], דמלבד דהבן קרוי בנך, הרי שהוא 'לגמרי בנך' דאינו מתייחס אחר האב כלל, והוי כאילו נולד בלי אב כלל, ועל כן לא שייך בו ממזרות והוי הולד כשר, דמאחר דקרוי רק בנך וליכא יחוס לאב ואם הזרים זה לזה לכן ליכא דין ממזרות [דלחפצא של ממזרות צריך חלות שם אב ואם הזרים זל"ז].

ו. וכן משמע ברש"י בבכורות (דף מ"ז.) דאיתא שם בגמ' דלויה שילדה בנה פטור מה' סלעים, והגמ' מפרש דמיירי דנתעברה מעכו"ם, ולא תימא אליבא דמ"ד דאין מזהמין את הולד, אלא אפילו למ"ד מזהמין את הולד 'לוי פסול מיקרי', ופרש"י ולא תימא אליבא דמ"ד אין מזהמין ר"ל למ"ד דהולד כשר 'דבתר אימיה שדינן ליה' ומשום הכי פטור מחמש סלעים, אלא אפילו למ"ד מזהמין דשדינן ליה בתר עובד כוכבים אפ"ה פטור דלוי פסול מקרי.

ז. וצ"ב מה שכתב רש"י 'דשדינן ליה בתר עכו"ם' הא לכו"ע הולד הוי ישראל ורק נחלקו אי הולד כשר או הולד ממזר. וביאר ר' נחום דלהנ"ל הכוונה דלמ"ד דהולד ממזר אז הבן מתייחס 'גם' אחר האב, ומקרי דשדינן ליה בתר האב.

שיטת התוס':

א. הנה גירסת התוס' לימא קסבר רבינא עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל 'הולד ממזר', וכן גרס רש"י בקידושין (דף ס"ח:) וכן הובא הך גירסא ברש"י כאן בסוגריים ויש שמחקהו.

ב. ופ"י תוס' הך גירסא דאי בתר עכו"ם שדינן ליה אי"כ הולד כשר דמאחר דהוי עכו"ם אין ממזרות לעכו"ם ונ"מ דאם יתגייר יהא מותר בקהל, אבל כיון דקמ"ל דבתר ישראלית שדינן ליה לכן הולד ממזר. וכן שיטת התוס' לעיל דף טו:.

- ג. והאחרונים תמהו הרבה על שיטת התוס' דנמצא דלמ"ד הולד כשר היינו משום דבתר עכו"ם שדין ליה ואינו ישראל אלא עכו"ם וצריך להתגייר, ותחילה יש להעיר מהגמ' (להלן דף מה:): דמאן דמכשיר ס"ל דיליף מאשת אב דלאחרני תפסי קידושי לאפוקי עכו"ם דלא תפסי קידושין לא לא ולא לאחרני, והרי אי הוי עכו"ם למ"ל טעמים שאינו ממזר.
- ד. עוד תמהו [עין שער המלך, וקר"א, ואבני"מ ועוד] מסוגיא ערוכה בבכורות (דף מו:): דדנו אי עכו"ם שבא על לויא והולידו בן, האם הבן חייב בפדיון הבן, ואמרו דהבן מקרי לוי פסול ופטור, ובין למ"ד דהולד ממזר [דהיינו שאין מזמהין אותו להיות עכו"ם כפי התוס'] ובין למ"ד דהולד עכו"ם [זיהו כוונת מזמהין דר"ל זוהמת עכו"ם] לכו"ע לוי פסול מקרי ופטור מפדיון.
- ה. ולתוס' הגמ' תמוה דאי הבן הוי עכו"ם פשיטא דלייש בו פדיון הבן, וכי יש חיוב לפדת בן שהוא גוי, אתמהה.
- ו. בחידושי ר' שמואל (סי' י"ב) הביא מהזכר יצחק (סי' ל') שחידש דגם לתוס' דבתר עכו"ם שדין ליה אין הביאור דיש לו דין עכו"ם לכל דבר, אלא דודאי יש לו דין ישראל, וחייב בכל המצות כישראל, ורק דלענין דיני קדושת קהל יש לו פסול טומאת עכו"ם [וכדמצינו בתוס' לישנא 'דמזהמין את הולד' היינו שי בו זוהמת עכו"ם], והך זוהמא הוא חלות פסול עכו"ם.
- ז. ומה דמבואר בגמ' כפי התוס' דלמ"ד דמזהמין הולד א"א שיהא ממזר כיון דשדין ליה בתר העכו"ם, צ"ל דבזה שיש לו פסול עכו"ם האוסרו לבוא בקהל ישראל הוא סתירה לממזרות, כיון דיש לו פסול עכו"ם ליש בו ממזרות. ולפי"ז צריך גירות רק לסלק הפסול עכו"ם שנדבק בו.
- ח. בחידושי הגר"ט (סי' י"א) כתב ליישב כיסודו הידוע דיתכן שיש לו שם ישראל אבל אין בו קדושת ישראל, ולכן כתב דדעת התוס' דהולד מתייחס אחר אמו בתולדה ונחשב מאומה הישראלית, אבל לקדושת ישראל שמזה נובע חיוב במצות וכל הדינים הנוגעים לישראל, לענין זה חשבינן ליה כעכו"ם כיון דאביו עכו"ם, דלקדושת ישראל צריך שיהא אביו ישראל.
- ט. ובזה תי' גם הא דפדיון הבן, דאי מתגייר אח"כ אז יתחייב בפדיון הבן כיון דהיה ישראל ומקרי פטר רחם בישראל, ורק דליכא חיוב בעודו עכו"ם, אבל כשנעשה ישראל שייך ביה חיובא דפדיון הבן, וקמ"ל דפטור משום דאמו לויא מקרי.
- י. הנתיבות (נדפס בשו"ת חמדת שלמה סי' ב') כתב חידוש גדול [כעין הגר"ט] דבאמת דינו ליזיל בתר אביו דהוי עכו"ם דבאומות הולכין אחר הזכר, אולם לאחר שנתגייר שדינו לילך אחר אמו שוב נתהפך דינו דהא בישראל אזלינן בתר האם ונמצא דמעולם היה ישראל, ונמצא דלאחר שנתגייר פקע ממנו דין קטן שנולד, ושייך לחייבו בה' סלעים ודו"ק.
- יא. להלכה נחלקו הפוסקים אי חוששין לשיטת התוס' דעכו"ם שבא על בת ישראל להצריך הולד גירות, והנתיבות (שם) נקט דהולד צריך גירות, אולם החמדת שלמה ורוב פוסקים כתבו דק"ל דהולד ישראל כשר, וכן נהגו היום דכל שאמו ישראלית נוהגין בו כל דיני ישראל ולית מאן דחש לה.

דף כג: מי שקידש אחת משתי אחיות ואין יודע.. מת ולו אח אחד חולץ לשתייהן.

ג] מבואר דכשיש שתי אחיות, ואחת מהן היא יבמתו, דצריך לחלוץ לשתייהן. והעירו דכל אחת הוי רק ספק אסורה, ובאיסורי דרבנן אזלינן לקולא.

- א. בריטב"א ביאר בהא דחולץ לשתייהן ולא מצי לייבם, משום דממ"נ אי מייבם חדא ברישא והדר חלץ לשניה, הרי דלמא קא פגע באחות זקונו, ואי חליץ לראשונה והדר מייבם דלמא פגע באחות חלוצתו, ולכן חולץ לשתייהן, ואפילו בדיעבד בכנס אחת יוציא.
- ב. והעיר הא אחות זקוקה ואחות חלוצה אסורות מדרבנן, ונימא ספיקו לקולא, ותי' וז"ל דכיון דמילתא דפרסום היא, וגזרו באחות זקוקה אטו אחות אשה דאורייתא שהיא בכרת, וגזרו באחות חלוצה אטו אחות גרושה דאורייתא שהיא בכרת, אלמנה לגזירתם להוציא אפילו על הספק, ואפילו בדיעבד כל היכא דאיכא ספיק שהיא באיסור תחתיו, עכ"ל.

אי למ"ד יש זיקה יש זיקה וכו'.

ד] מבואר דהגמ' מיישב ביאור כוונת הישוב מ"ט בארבע אחין אם קדמו וכנסו יוציא.

- א. ברש"י מבואר דהטעם משום דאמרינן נאסרה בין באיסור אחות זקוקה, ובין באיסור ביטול מצות יבמין.
- ב. ותוס' (ד"ה אי) כתבו דלגבי אחות זקוקה האיסור הוא משום נאסרה, אבל בביטול מצת יבמין טעם האיסור משום חשש שמא יעשו יבום תחילה וכו' והוא חידוש.